Het leven van onze voorouders in de Nieuwste Tijd

Het eeuwenoude landschap dat bestond uit polders, beken, en aarden wegen was nog intact na het Ancien Régime. De landbouw met vooral teelt van granen en vlas –vooral in delen van West- en Oost-Vlaanderen- zorgde nog altijd voor het levensonderhoud van de gezinnen. Die kinderrijke gezinnen leefden meestal in schamele woningen, hadden een eenvoudig voedingspatroon, haalden hun water nog uit de beken of uit dorpspompen en verwarmden zich aan de open haard. De huisnijverheid zou geleidelijk aan voor een welgekomen aanvulling van het inkomen zorgen.

Na de definitieve inlijving in 1794 bij Frankrijk zou vooral de maatschappijvorm grondig hervormd worden. Adel en religieuzen die het voordien eeuwenlang voor het zeggen hadden, elk in hun eigen domein, werden zowat geliquideerd. En het feodale systeem werd eigenlijk op een heel korte periode volledig afgeschaft. Er kwamen departementen[1] met aanvankelijk kantons met een commissaris en nadien arrondissementen met gemeenten bestuurd door een *maire.* De Franse overheid voerde een nieuwe administratie, een nieuw rechtssysteem, nieuwe belastingen. De maanden kregen zo nieuwe namen[2], er komt een metriek stelsel voor maten en gewichten, de Code Civil –later ook een Code Penal- beschreef de rechten en plichten, de Burgerlijke Stand zorgde er voor dat de Kerk zijn controle verloor over de maatschappij, de armenzorg kwam in handen van een Bureel voor Weldadigheid. Het onderwijs bleef evenwel achterop hinken. Ook de vroegere ambachtsgilden worden verboden en vervangen door de eerste mutualiteiten.

CODE CIVIL

DES FRANÇAIS.

TITRE PRÉLIMINAIRE.

DE LA PUBLICATION, DES EFFETS ET DE L'APPLICATION DES LOIS EN GÉNÉRAL.

ARTICLE 1.er

Les lois sont exécutoires dans tout le territoire français, en vertu de la promulgation qui en est faite par le PREMIER CONSUL.

Elles seront exécutées dans chaque partie de la République, du moment où la promulgation en pourra être connue.

La promulgation faite par le PREMIER CONSUL sera réputée connue dans le département où siégera le Gouvernement, un jour après celui de la promulgation; et dans chacun des autres départemens, après l'expiration du même délai, augmenté d'autant de jours qu'il y aura de fois dix myriamètres [environ vingt lieues anciennes] entre la ville où la

A

Na de staatsgreep door Napoleon in 1799 kwam er geleidelijk aan terug een heropleving van de kerkelijke instellingen en ook de adel zou kunnen terugkeren. Nadat eerder al de Schelde terug open werd verklaard, zou nadien dan weer alle handel met Engeland verboden worden.

[1] Er kwamen negen departementen: Jemappes (hoofdplaats Bergen), Dijle (Brussel), Beide-Neten (Antwerpen), Schelde (Gent), Leie (Brugge), Beneden-Maas (Maastricht), Ourthe (Luik), Wouden (Luxemburg) en Samber-en-Maas (Namen). Het Waasland en het Meetjesland behoorden tot het Scheldedepartement, het Pajottenland tot het Dijledepartement. Halen behoorde tot het departement Beneden-Maas. Na de Fransen vervangen de provincies de vroegere departementen. Pas in 1836 ontstaat er een provinciaal bestuur als tussenniveau tussen de gemeentes en de nationale overheid.

[2] Sinds 1792 spreekt men van vendémaire (wijnmaand), brumaire (nevelmaand), frimaire (rijpmaand), nivôse (sneeuwmaand), pluviôse (regenmaand), ventôse (windmaand), germinal (kiemmaand), floréal (bloeimaand), prairial (weidemaand), messidor, thermidor en fructidor (vruchtenmaand). Vanaf begin 1806 begon men terug de vroegere namen van de maanden te gebruiken

De grote mogendheden Oostenrijk, Engeland, Pruisen en Rusland sturen na de nederlaag van Napoleon aan op een samengaan van de vroegere noordelijke en zuidelijke Nederlanden.

Onder Nederlands bestuur veranderde er niet veel aan deze nieuwe maatschappijstructuren. Het onderwijs zou wel kunnen genieten van een vernieuwing met de wet op het Lager Onderwijs, en het verschijnen van betaalde onderwijzers en nieuwe schoolgebouwen. De Nederlandse taal werd een bindmiddel, het protestantisme daarentegen werd een splijtzwam tussen noord en zuid.

Begin 19de eeuw waren de eerste stoommachines in de textielsector verschenen.

De beginjaren van het onafhankelijke België[3] waren moeilijk met de sluiting van de Schelde[4] en een aantal afzetmarkten. Vlas zou meer en meer door katoen vervangen worden, wat tot een crisis in de huisnijverheid zou leiden. Mislukte oogsten en epidemieën verergerden de manier van leven van onze voorouders.

De eerste treinsporen werden aangelegd[5], er kwamen telefoonverbindingen en de eerste fietsen verschenen in het straatbeeld.

In het onderwijs kende men verschillende vormen gaande van zondagsscholen, elitescholen –met Frans als voertaal- tot gemeentescholen en aangenomen scholen. De Schoolstrijd zou de kiem leggen voor het gemeentelijk onderwijs en het vrij onderwijs.

De religieuzen hadden al een tijd terug een machtspositie kunnen verwerven in de maatschappij met o.a. kloosterorden die scholen en opvanghuizen voor ouderlingen en zieken oprichtten.

Het kiescijnsstelsel in het jonge België zorgde voor een bescheiden vorm van democratie met een nog beperkt kiespubliek.[6] De overheidsinstellingen werden vooral bevolkt door de adel, grootgrondbezitters, de burgerij, politici en industriëlen. Vaak waren deze van katholieke strekking. Het leger kende een lotelingensysteem.[7]

Op het einde van de armoedige 19de eeuw zouden vele Vlamingen uitwijken naar de Verenigde Staten om daar een nieuw leven te beginnen. Onder Leopold II krijgen de koloniale plannen een definitieve wending.[8] In Mexico zal keizer Maximiliaan, gehuwd met de zuster van de Belgische koning, problemen krijgen met lokale opstandelingen. De Belgische regering had een expeditiekorps naar ginder gestuurd.

Tijdens de 20ste eeuw zou de nieuwe maatschappijvorm geleidelijk aan verder uitgebouwd worden met de aanleg van verharde wegen, met de bloei van bv. de Antwerpse haven en de Gentse textielsector, met de groei van het onderwijs, met een verbeterde democratie met stilaan stemrecht voor iedereen. De levensstandaard zou eveneens geleidelijk aan toenemen. Er komen verschillende

---

[3] Het land wordt eerst bestuurd door een Voorlopig Bewind waarin o.a. enkele advocaten zetelden. Onze eerste koning wordt beëdigd nadat een poging mislukt om de zoon van de Franse koning op de Belgische troon te zetten. Leopold I zal later wel huwen met de dochter van de Franse koning. Leopold I was protestants, er wordt bepaald dat de koningskinderen katholiek worden opgevoed. Van fundamenteel belang in onze grondwet is de scheiding van de drie machten.

[4] In 1863 zal België de tolrechten die Nederland in bezit had op de Scheldescheepvaart afkopen.

[5] De eerste treinen op het continent rijden tussen Brussel en Mechelen (1835).

[6] Van de vier miljoen Belgen in 1831 worden er slechts 45.000 opgeroepen om de wetgevende organen te verkiezen.

[7] Onder Frans bewind diende elke vrijgezel vanaf zijn 20ste aan een verplichte legerdienst van vijf jaar te voldoen (geen lotelingen).

[8] Deze waren begonnen met exploraties in Guatemala en plannen om de Filippijnen te verwerven. De koning raakt door Stanley betrokken bij de ontdekkingen in Centraal-Afrika.

sociale wetten ter bescherming van onze voorouders. In de tewerkstelling valt het definitieve einde van de huisnijverheid (vlasbewerking, klompenindustrie) op, eveneens de achteruitgang van de landbouw. In de plaats komt vaak vaak pendelarbeid naar een grootstad in de omgeving.

De beide Wereldoorlogen zorgen voor een grondige verstoring van dit alles.

De gezinnen leven nog lange tijd in een toch vrij geïsoleerde omgeving. De genetische bagage van de mens blijft wel dominant aanwezig net zoals de doorgegeven culturele bagage van vader op zoon.

Over de opkomst van enkele belangrijke industriële sectoren

Lieven Bauwens (°1769), zoon van een rijke huidevetter, had katoenweverij gestudeerd in Engeland. In 1798 opent hij in Gent zijn weverij die aan ongeveer 3000 arbeiders werk bood. Hij start ook een mechanische spinnerij op en krijgt hiervoor toelating van de republikeinse autoriteiten. Zes jaar later zijn er in Gent al ongeveer 50 spinnerijen. In 1811 beveelt Napoleon om een geldsom te lenen aan Lievens om de ateliers open te houden tijdens de crisis, o.a. door het wegvallen van afzetmarkten.

In de buurt van Luik wordt een eerste zinkfabriek opgericht door Dony (°1759). Het zink wordt geïsoleerd uit kalamijnerts[9].

Stoommachines drijven de productie op in de steenkoolmijnen van Henegouwen. Ze worden gebruikt voor het oppompen van water en het weghalen van de steenkool.

Nadat de handel met Engeland wordt verboden, kan ook de suiker uit hun kolonies niet meer tot hier geraken. Bij keizerlijk decreet wordt heel wat landbouwgrond hier voorbehouden voor de teelt van suikerbieten.

Henegouwen wordt het centrum van de staalindustrie. Vanaf 1810 kent men er het gebruik van walsrollen die het staal kunnen pletten. In het Luikse krijgt John Cockerill van de Nederlandse koning de toelating om de eerste hoogoven[10] op het continent op te richten. Hij wordt ook een belangrijke lening toegestaan (1823). Hiermee mengt de staat zich rechtstreeks in de economie.

Sinds 1820 is Cockerill ook in de scheepsbouw[11] actief. Na een kort intermezzo (omwenteling van 1830) stort hij zich ook nadien in het avontuur van de Belgische spoorwegen (stoomlocomotieven). Hij geniet ondertussen een internationale reputatie.

Ernest Solvay ontwikkelt in 1861 een scheikundig proces om natriumcarbonaat te produceren uit zeezout, ammoniak en koolzuur.

Over de taalkwestie in onze streken (19de eeuw)

Vanaf 1803 wordt het Frans overal de officiële taal in de administratie. Onder het Nederlandse bewind wordt het Nederlands de officiële taal in de administratie, het onderwijs en het gerecht in de Vlaamse regio's. De clerus vreest dat hierdoor ook een voedingsbodem voor het calvinisme gaat ontstaan. Op het einde van zijn bestuur laat koning Willem de taalvrijheid terug toe.

---

[9] Het zink wordt gewonnen uit zinkcarbonaatertsen (smithsoniet) die ontgonnen werden in de buurt van Kelmis (=La Calamine) in Duitstalig België. Dit gaf in 1806 aanleiding tot de oprichting van de maatschappij Vieille Montagne.

[10] Wagentjes met ijzererts worden met katrollen omhoog gehesen naar de top van de hoogoven. De smelttemperatuur stijgt tot 2000 °C en de verbranding wordt aangewakkerd door warme luchtstromen. Het staalbedrijf rond Seraing krijgt later de naam Cockerill-Sambre, en is nu deel van Arcelor Mittal.

[11] In 1873 wordt Cockerill Yards in Hoboken opgericht.

In Antwerpen brengt Hendrik Conscience zijn *Leeuw van Vlaanderen* (1835) uit om de Vlamingen aan te zetten tot meer zelfbewustzijn in het verfransende België.[12]

Op een bijeenkomst in Brussel wordt het *Taelverbond*[13] opgericht dat de ambitie heeft om lokale Vlaamsgezinde verenigingen te overkoepelen. De Eeklose talentvolle dichter Ledeganck (°1805) bezingt de vroegere grootsheid van Vlaanderen in *De drie zustersteden*. En in Gent wordt in 1851 het Willemsfonds opgericht met als doel de *Nederduitsche tael- en letterkunde* te bevorderen.

Later volgen andere behoeders van de Vlaamse zaak. De West-Vlaamse priester-dichter Guido Gezelle (°1830) debuteert met zijn eerste dichtbundel. In Brussel bundelt de Franstalige Charles de Coster (°1827), zoon van een Vlaamse vader en een Waalse moeder, bewerkingen van middeleeuwse Vlaamse sagen. Later zal hij de avonturen van *Thyl Ulenspiegel* en Lamme Goedzak beschrijven tijdens de 16de eeuw in een Vlaams dorpje.

In 1864 schrijft de Vlaamse auteur Hippoliet van Peene de *Vlaemsche Leeuw*.

Marc Van Stappen, www.stap-brug.be, 2021

Bronnen

Kroniek van België, 1987

[12] In 1840 sturen 170 Vlaamse gemeenten een petitie met hun taaleisen. Pas in 1873 komt er een eerste taalwet waarbij bepaald wordt dat strafzaken in de Vlaamse regio's in het Nederlands moeten behandeld worden.

[13] Er komen later nog andere drukkingsgroepen zoals de Nederduitsche Bond (Antwerpen) en de Vlaamsche Broederbond (Brugge).